

На основу члана 14. став 1. тачка 5) подтачка (4) Закона о основама образовања и васпитања („Службени гласник РС“ број 72/09) и члана 14. став 2. Закона о уџбеницима и другим наставним средствима („Службени гласник РС“ број 72/09),

Национални просветни савет доноси:

**ПРАВИЛНИК
О СТАНДАРДИМА КВАЛИТЕТА УЏБЕНИКА И УПУТСТВО
О ЊИХОВОЈ УПОТРЕБИ**

Члан 1.

Овим правилником утврђују се стандарди квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби, које треба да испуне уџбеници, уџбенички комплети и дидактичка средства који се на основу законом прописане процедуре одобравају за коришћење у основном и средњем образовању.

Члан 2.

Стандарди квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 3.

Стандарди квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби из члана 1. примењују се од школске 2010/2011. године.

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС-Просветни гласник“.

Број: 612-00-33/14/2010-06
У Београду, 17. фебруара 2010.

ПРЕДСЕДНИК НАЦИОНАЛНОГ
ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

Проф. др Десанка Радуновић

СТАНДАРДИ КВАЛИТЕТА УЏБЕНИКА

1. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

1.1. Стандарди квалитета уџбеника (у даљем тексту стандарди) су услови које треба да испуне уџбеници који се, на основу законски прописане процедуре, одобравају за коришћење у основним и средњим школама у Србији. Они се односе на садржај, педагошко-психолошке, дидактичко-методичке, језичке, етичко-васпитне захтеве, графичку, ликовну и техничку опремљеност уџбеника.

1.2. Сврха стандарда је да се обезбеди квалитет уџбеника и тиме допринесе остваривању принципа, циљева и општих исхода образовања и васпитања, као и да се за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом обезбеде уџбеници који су у складу са њиховим потребама.

1.3. Уз сваки стандард наведени су показатељи који их прецизније дефинишу и који имају већи степен конкретности. Испуњеност стандарда се процењује преко тога да ли су задовољени његови показатељи.

1.4. Стандарди се односе на:

а) уџбеничке јединице (у даљем тексту уџбеник), у било ком облику или медију, које чине уџбенички комплет за одређени предмет у одређеном разреду основног и средњег образовања и васпитања;

б) друга наставна средства (у даљем тексту уџбеник), у било ком облику или медију, која се користе у реализацији васпитно-образовног рада у основној и средњој школи.

1.5. Основни појмови у документу су:

а) *ученик* – односи се на ученике и ученице основних и средњих школа;

б) *уџбеник* – односи се на све уџбеничке јединице уџбеничког комплета (основни уџбеник, радна свеска, збирка задатака) за основну и средњу школу и на друга наставна средства;

в) *програм* – односи се на наставни програм у основним и средњим школама;

г) *фонд часова* - односи се на фонд часова у наставном плану основне и средње школе;

д) *предмет* - користи се за наставни предмет у основној и средњој школи.

1.6. Стандарди су намењени:

а) ауторима, рецензентским комисијама и издавачима који учествују у припремању уџбеника;

б) Заводу за унапређивање образовања и васпитања и Педагошком заводу Војводине који дају стручну оцену квалитета рукописа уџбеника, прате и вреднују примену одобрених уџбеника;

в) Националном просветном савету и Савету за стручно образовање и образовање одраслих у поступку утврђивања предлога за одобравање уџбеника, односно Националном просветном савету у поступку експертизе уџбеника;

г) наставничким и стручним већима основних и средњих школа која врше избор уџбеника;

д) националним саветима националних мањина у поступку давања мишљења о страном уџбенику који је у употреби у земљи матици и који је штампан на језику и писму припадника националне мањине.

1.7. Стандарди су усклађени са *Законом о основама система образовања и васпитања, Законом о уџбеницима и другим наставним средствима*, као и са другим законима, усвојеним националним програмима, декларацијама, стратегијама и конвенцијама које су од значаја за ову област.

2. СТАНДАРДИ КВАЛИТЕТА УЏБЕНИКА

1 ОБЛАСТ: САДРЖАЈ УЏБЕНИКА

Стандард 1. Садржај уџбеника је усклађен са наставним планом и програмом, општим исходима и стандардима образовања и васпитања

Показатељи:

- Садржај уџбеника омогућава остваривање циљева и задатака предмета и доприноси испуњавању образовних стандарда на сва три нивоа.
- Уџбеник садржи оптималну количину информација за остваривање циљева и задатака предмета и по обиму одговара узрасту, годишњем фонду часова и природи предмета.
- Уџбеник обезбеђује хоризонталну и вертикалну повезаност садржаја у оквиру истог и сродних предмета.
- Садржаји у уџбенику који нису предвиђени програмом доприносе остваривању циљева и задатака предмета и не ремете ток излагања осталог садржаја у уџбенику.

Стандард 2. Садржај уџбеника репрезентује природу знања одређене науке/дисциплине

Показатељи:

- Садржај уџбеника заснован је на научно потврђеним теоријама, чињеницама, закључцима.
- Начин излагања садржаја уџбеника одговара методологији одређене науке/дисциплине
- У уџбенику се користи међународни систем мера и јединица.
- Садржај уџбеника заснован је на савременим достигнућима и актуелним подацима.

- У садржају уџбеника нема материјалних грешака.
- Уколико се у уџбенику наводе недоказане хипотезе, јасно се указује на то да нису научно проверене.

II ОБЛАСТ: ПЕДАГОШКО-ПСИХОЛОШКИ ЗАХТЕВИ

Стандард 3. Уџбеник је примерен узрасту ученика и подстиче њихов развој

Показатељи:

- Уџбеник је у целости примерен развојним могућностима, сазнајним способностима и предзнањима ученика, а уколико је намењен ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, примерен је њиховим образовним могућностима и потребама.
- Број нових кључних појмова у оквиру једне функционалне целине у уџбенику (лекције) примерен је узрасту ученика.
- Уџбеник подстиче и подржава ученичка интересовања и садржи посебне захтеве за ученике који су у тој области даровити. Уџбеник помаже ученицима да развијају самосталност у учењу и да унапреде вештину коришћења уџбеника.
- Уџбеник указује на везе међу појмовима у оквиру једног и више предмета и подстиче различите облике учења у складу са природом садржаја.
- У уџбенику постоје захтеви за критичку рецепцију садржаја и решавање проблема.
- Уџбеник поседује елементе који омогућавају ученику да прати сопствени напредак у савладавању садржаја и развоју знања и подстиче унутрашњу мотивацију за учење и интересовање за наставни предмет за који је намењен.
- Уџбеник указује на везу садржаја са његовом применом и подстиче ученике да користе научено у свакодневном животу.
- Уџбеник упућује ученике на употребу других извора знања и подстиче их на проширивање и продубљивање знања.

III ОБЛАСТ: ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКИ ЗАХТЕВИ

Стандард 4. Уџбеник има јасну и прегледну структуру и дидактички је добро обликован

Показатељи:

- Јасно је наведено за који предмет, разред, годину изучавања, врсту школе и образовни профил је уџбеник намењен.
- Преглед садржаја, систем наслова и поднаслова организован је по јасном принципу и обезбеђује прегледност и лако сналажење.
- Уџбеник садржи структуралне компоненте: увод, преглед садржаја, функционалне целине (лекције), и речник најважнијих појмова или попис

појмова у зависности од узраста ученика. Уџбеник поседује логичку структуру и континуитет у излагању садржаја, где сваки део текста има своје место и функцију.

- Функционална целина (лекција) садржи структуралне компоненте: основни текст и дидактичку апаратуру (издвојене кључне речи, примере, налоге, резиме лекције, илустрације – слике, схеме, мапе, графиконе и сл.).
- На крају тематске целине налазе се структуралне компоненте: интеграција знања, појмовна мапа (кључни појмови и њихов међусобни однос), упућивање на друге изворе знања, питања и задаци за самопроцену савладаности садржаја.
- Садржај у уџбенику је тако изложен да се поштују основни методички принципи и методика наставе предмета за који је припремљен, а уџбеник намењен ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, у погледу методског приступа, примерен је њиховим образовним могућностима и потребама.
- Примери који се наводе у уџбенику су разноврсни, примерени узрасту и у функцији су бољег представљања и разумевања садржаја.
- Непознате речи су у уџбенику јасно истакнуте и објашњене на истој страници где се уводе. Иконичка средства изражавања (различита сликовна средства) у уџбенику доприносе бољем разумевању садржаја.
- Уколико уз уџбеник постоји додатни дидактички материјал, који је дат у електронској форми (CD, DVD и др.), он је у складу са садржајем уџбеника, одговара програму и користи предности тог медија у погледу презентације садржаја и интерактивности.
- Налози у уџбенику су логички повезани са садржајем, јасно су формулисани, прецизни и реално изводљиви. Они имају различите функције (увођење у нове садржаје, повезивање, примењивање, утврђивање, провера знања...), диференцирани су по сложености и примерени су различитим нивоима знања, способностима и вештинама ученика.
- Налози не захтевају од ученика активности које их на било који начин могу довести у опасност или којима се може угрозити радна и животна средина.

IV ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКИ ЗАХТЕВИ

Стандард 5. Језик уџбеника је одговарајући и функционалан

Показатељи:

- Уџбеник поштује језичке норме српског језика, односно језика националне мањине или страног језика.
- Језик којим је уџбеник написан, као и дужина реченице, прилагођени су узрасту ученика и доприносе лакшем разумевању садржаја.
- Садржај у уџбенику изложен је јасним, недвосмисленим реченицама, а страни изрази се користе само када је то неопходно.
- Језик је примерен садржају предмета и на правилан начин се користи стручна терминологија.

V ОБЛАСТ: ЕТИЧКИ И ВАСПИТНИ ЗАХТЕВИ

Стандард 6. Уџбеник доприноси развоју система вредности који одговара циљевима образовања и васпитања

Показатељи:

- Уџбеник доприноси развоју и очувању националног и културног идентитета, подржава толерантан однос према другим етничким и верским заједницама и у њему нема дискриминаторних садржаја и увредљивих назива.
- У уџбенику се афирмишу принципи демократије и људска права, поштује се родна равноправност и на прикладан начин се користе именице оба рода.
- Уџбеник доприноси формирању позитивног односа према раду, знању, друштвеној солидарности, изграђивању позитивних међуљудских односа.

VI ОБЛАСТ: ГРАФИЧКО-ЛИКОВНИ ЗАХТЕВИ

Стандард 7. Графичко-ликовна опремљеност уџбеника је одговарајућа и функционална

Показатељи:

- Графичка и ликовна опремљеност уџбеника одговара садржају уџбеника и доприноси његовом бољем разумевању.
- Илустрације (слике, схеме, графикони, табеле) су јасне, једнозначне, прегледне и јасно обележене.
- Елементи структуре уџбеника су ликовно-графички означени на прегледан начин и доследно у целом уџбенику.
- Графички знаци и симболи се доследно користе кроз цео уџбеник.

VII ОБЛАСТ: ТЕХНИЧКА ОПРЕМЉЕНОСТ

Стандард 8. Техничка опремљеност штампаног уџбеника омогућава брзо читање

Показатељи:

- Величина слова за основни текст одговара узрасту (за први циклус основног образовања и васпитања величина је 12-14tt, а за други циклус и средњу школу 10-13tt).
- За описе графичко-ликовних прилога, карте, схеме, формуле, математичке задатке користи се писмо величине 9-12tt.
- Размак између редова није мањи од 110% величине писма.
- Уџбеник је штампан у конвенционалној техници штампе на непрозирном, мат папиру који није штетан по здравље људи, минималне граматуре 70 g/m^2 , а максималне 90 g/m^2 .

- Уџбеници намењени ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом су у погледу техничке опреме примерени њиховим посебним образовним могућностима и потребама.
- Квалитетом папира, корица и повеза обезбеђује се лака и функционална употреба штампаног уџбеника.

3. УПУТСТВО ЗА ПРИМЕНУ СТАНДАРДА

Стандарди квалитета уџбеника су, у складу са члановима 14. и 17. *Закона о уџбеницима и другим наставним средствима*, подељени у седам група које се односе на садржај, педагошко-психолошке захтеве, дидактичко-методичке захтеве, језик, етичке и васпитне захтеве, графичко-ликовне захтеве и техничку опремљеност.

Стандарди и показатељи су формулисани на такав начин да се омогућава њихова примена на све уџбенике који пролазе законску процедуру одобравања, а међусобно се могу значајно разликовати по:

- узрасту коме су намењени (од првих разреда основне до завршних разреда средње школе);
- науци/дисциплини којој припадају и њеним специфичностима (природне, друштвене, техничке науке, уметност, страни језици...);
- статусу који предмет за који су писани има у образовном систему и захтевима који из тога произилазе (предмет који се изучава једну или више година, обавезни или изборни предмет);
- медију у коме су припремљени (штампани, електронски...);
- специфичним потребама циљне групе (типични ученици, ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом, даровити ученици).

Електронски уџбеници у овом материјалу нису посебно издвојени и ниједан стандард се не односи искључиво на њих. За њих важе исти стандарди и показатељи као и за штампане уџбенике, осим стандарда 8. Посебан показатељ постоји само за додатни дидактички материјал који је дат у електронској форми (CD, DVD и др.), јер има специфичну функцију.

На уџбенике који су намењени ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом примењују се исти стандарди као и за остале уџбенике, с тим да постоји неколико показатеља који се односе само на њих. Даљем унапређивању квалитета уџбеника за ову циљну групу допринеће припрема посебних стандарда и показатеља који ће уважити специфичности различитих врста сметњи у развоју и инвалидитета.

У дефинисању показатеља уважаван је основни захтев да они буду мерљиви и што конкретнији. Тај захтев, међутим, није било могуће у потпуности остварити. Међу показатељима има и оних које је тешко мерити, али су неопходни јер се односе на неке од важних аспеката уџбеника. Подразумева се да ће стручност и искуство оних који их буду примењивали, као и коришћење технике интерперсоналне сагласности, омогућити да и такви показатељи допринесу квалитету уџбеника.

Стандарди се употребљавају на различите начине, у зависности од тога ко их примењује и за које потребе. У поступку припреме уџбеника стандарди су путоказ који треба да следе аутори, уредници, илустратори, лектори, рецензенти. Стандарди немају за циљ да их спутају у напору да остваре своју визију уџбеника, искажу креативне потенцијале и створе сопствени идентитет на тржишту уџбеника. Јасно дати стандарди у оквиру дефинисане процедуре одобравања уџбеника доприносе уједначавању услова за све издаваче на тржишту и дају им могућност да унапређују своја издања.

У поступку одобравања уџбеника стандарди обезбеђују постизање веће објективности у процени квалитета и давање прецизнијег образложења стручне оцене. Сви стандарди треба да буду испуњени да би уџбеник био одобрен, а испуњеност сваког стандарда се процењује преко тога да ли су задовољени његови показатељи. Показатељи који нису применљиви на одређени уџбеник не утичу на процену квалитета уџбеника.

У случају када Национални просветни савет процењује да ли је захтев издавача за експертизу рукописа оправдан, стандарди представљају једно од главних упоришта за доношење одлуке.

Посебну функцију стандарди имају у поступку одабира уџбеника у школама. Наставничка и стручна већа у стандардима могу пронаћи критеријуме који ће им помоћи у прављењу избора уџбеника који одговарају њиховим потребама.

Стандарди се употребљавају и у поступку континуираног праћења и вредновања одобрених уџбеника, када се поново процењује њихов квалитет кроз резултате практичне примене у образовно-васпитном раду. Они и тада представљају полазну основу, помажу да се у потпуности сагледа квалитет одређеног уџбеника указујући, уколико је потребно, у којој га области треба променити, унапредити.

Имајући у виду значај који стандарди квалитета уџбеника имају у образовању и васпитању, подразумева се да ће се њихова примена пратити и вредновати са циљем даљег унапређивања.